

Şairin Sorumluluğu

Ali K. METİN

Şiir, varlık sebebini öznenin biricikliği üzerinden temin eder. Verili amaç veya koşullara bağlı kılınmak şiirin tabiatına, şairin özgürlük şartına terstir. Bu anlamıyla güdümlü şiir, şiir olmaktan çıkarak dili araçsallaştırır. Oysa şiir, dille özne arasındaki her türlü araçsal unsuru ortadan kaldırarak özneyi bütün “kendiliği”yle görünür ve var kılma cehtinin bir yansımasından ibarettir. Verili olanın yerine o, öznenin kendiliğini ve kendi olma bilincini, tasavvur ve imgelemine koyar. Şairin verili bir hükümler mecellesiyle sorgulanmak istenmesi bu yüzden kabul edilebilir bir tutum değildir. Bir kendini gerçekleştirme biçimi olarak şiir, özgür ve özerk öznenin edimi olmakla koşulludur. Ancak özgürlük ve özerklik ilkesi şairin başıboş, bağısız, amaçsız, sorumsuz bir varlık olacağı anlamına gelmez. Aksine şiirin bütün sorumluluğunu, bütün vebalini üstüne aldığı gösterir. Hatta şairin başkalarıyla belki de sorumluluğunu bölüşemediği tek şey şiiridir. Çünkü şiir, en nihayetinde şairin kendisidir. Daha somut bir ifadeyle, şairin “kendi olma” mükellefiyetiyle mükelleftir. Bu mükellefiyeti reddetmek de şairin ihtiyarındadır elbet, ancak şu veya bu anlamda bir şair sorumluluğundan söz edecek olduğumuzda, söz konusu bütün sorumlulukların şairin “kendi olma” mükellefiyetiyle koşullu olduğunu unutmamak gerekir. Şiirin/şairin üzerine alacağı her türlü sorumluluk kendi olma ediminin bir gereği veya sonucu olmak zorunluluğundadır. Değilse kabaca ya propagandist bir edebiyat biçiminden ya da yine şiiri araçsallaştırmakla malul estet veya sunumsalcı yönsemelerden bahsetmek icap edecektir.

Kendi olma sorumluluğunun göz ardı edilerek şairin evvel emirde dünyaya karşı sorumlu kılınması, şairi özgür ve özerk bir özne olarak tanımamak demektir. Başka deyişle bu, özneyi yani şairi total bir varlığın bir unsuru hâline getirmek dolayısıyla kişiliksizleştirmekle eş değerdir. Zira insan öncelikle kendisine uyanır ve ontolojik süreç/edim öznenin kendisinden başlayarak dışarıya doğru bir yol izler. Şiir, şairin öznelliğinde kat edilen bu yolun kerterizlerini bünyesinde tezahür ettirmekle mükelleftir. Dahası iyi ve büyük şiirin şartı, bu kerterizleri öznenin ontolojik varlığında yoğunlaştırarak organik bir kişilik, bir bünye içersinde

tezahür ettirmektir. “İçerden dışarıya” veyahut “öznenen dünyaya” doğru gelinecek ontolojik tecessüsten ve tekâmülden yoksun her şiir, kendisiyle beraber en çok da şairini araçsallaştırmış, onu tam anlamıyla dünyaya kurban etmiş olur. Böylesi şiirler belki çok yüksek kabiliyetler sergileyebilecek, çok ihtişamlı numaralar ortaya koyabilecektir de. Hatta bu manada en önemli tehlike, şiirin bir varlık yokluk meselesi olduğunun unutulması veya sahicilikten uzaklaşarak şairin kendini kanıtlama ve prestij edinme gibi ego taleplerine kanalize edilmesi olacaktır. Oysa şair bir bakıma şiire mecbur olduğunun farkındadır. Şiirle arasındaki bağların hayati nitelikte oluşu bundandır. Şair, gerçekte hayata şiirle tutunabilen, en azından şiiri bir umut, bir tedavi olarak temellük eden kimsedir. Şiirle ontolojik bağlarını bu seviyede tesis etmemiş herhangi bir özne, estetik, retorik vs. açıdan çok başarılı şiirler yazabilecek, ancak şiirin hakiki varlık şartı (kaynağı) olan ontolojik bilinçten yoksun biri olarak iğretilikten kurtulamayacaktır. Ne orijinallikler ne de birtakım ustalık göstergeleri şiirin sözü edilen iğreti hâline çözüm olabilir.

Şair bu yüzden şiiri ontolojik bir oluş olarak ortaya koyma mecburiyetini duyar. Yazdığı her şiirin bu oluşu tahkim ve tekamül ettirmekle özgülleşeceğini bilir, bilmelidir. Şiirin şahsiliği ilkesi tam da böyle bir mecburiyeti doğurur. Başka deyişle öznenin şahsiyetinde temellenmeyen, ontolojik bir hareket merkezinden yoksun şiirlerin gösterdiği sosyal, siyasal tezahürler gerçek şiirin nefesini veremezler. Şiir, şairin ontolojik varlığıyla mukayyet bir oluşun ürünüdür. Kökü, gövdesi, dallarıyla ontolojik bir ağaca benzetebileceğimiz şairin biricikliği (şahsiyeti) aynı zamanda şiirin kaderi demektir: Şiir, şairin kaderidir.

Şiiri böyle bir kader meselesi olarak görmeyen şiir yazarlarının meseleyi sürekli dil ve teknik sorunlar etrafında dolandırması manidardır. Hatta bu eğilim günümüz şiir mahfillerinin en ciddi marazlarından biri hâline gelmiştir. Şairler, şiirlerine ontolojik bir istikamet ve özgüllük, bir orjinalite kazandırmak yerine, daha ziyade estetik, yaratıcı bir gösteri havası vermeye çalışmaktadırlar. Oysa estetik ve yaratıcı özellikler, şiirin gereği ama yeter şartı değildirler.

Şiirin kaderi şairin kaderiyle (ontolojisiyle) tayin edilmediği sürece, orada şiirin araçsallaşmasından bahsetmek kaçınılmaz olacaktır. Bu yüzden şiire, şairin kaderinden bağımsız olarak atfedilecek sorumlulukların hiçbir geçerliği ve ikna edici temeli yoktur. Böylesi sorumluluklar şaire dışarıdan verilemez. Dolayısıyla o bir görev, bir misyon adamı değildir. Şairin en büyük ve asıl sorumluluğu bütün sahiciliğiyle kendi kaderini yaşamaktır. Bundan sarfinazar ettiğinde bizzat şiirin varlık sebebine ihanet etmiş demektir. Şiir her hâlükârda öznenin kaderi yani biricikliğiyle kaimdir.

Bu biriciklik, şairi aynı zamanda trajik bir varlık hâline getirir. Belki şöyle demek daha doğru: İnsan/insanlık dünyasında var olan birtakım bilişsel ve ruhsal çatlakların (ayrım ve fay hatlarının) ontolojik bir oluşa doğru harekete geçirilmesi daha çok şiire düşen bir iş olmuş, şair için bu en sahici, en temel varlık sebebini teşkil etmiştir. Dolayısıyla şairin kaderi yani şiir, insan/insanlık dünyası içindeki atıl unsurları ontolojik zemine taşımasıyla ayırt edici bir nitelik kazanır. Hatta şair, insanın-insanlığın kaderini bütün trajikliğiyle somutlaştırma sorumluluğunu üzerine alarak insana ve insanlığa ayna tutma ereği güden denebilir ki yegâne şahsiyettir. Biricikliği buradan gelir. Yoksa ona tözsel bir biriciklik atfetmemiz söz konusu olamaz.

Buna göre şairin dünya karşısındaki sorumluluğu kendi ontolojik kaderinin bir icabı veya sonucu olarak tebarüz eder. Dünyanın kaderiyle şairin kaderi arasında âdetâ ontolojik bir göbek bağı kurulur. Buradaki hayati nokta söz konusu göbek bağının şaire verili, harici bir şey olmayıp bizatihi şair tarafından teşekkül ettirilmesinde yatmaktadır. Nitekim verili her bağ, şair için bir angajman anlamı taşır. Nerede, ne konuda, nasıl bir duruş sergileyeceği konusunda şair tam anlamıyla özgür olmak zorunluluğundadır. Diyelim ki Pound'un şiiriyle faşizmi veya İsmet Özel'deki ontolojik bilinçle siyasal yönsemeleri arasındaki ilişkiyi "dışarıdan" bir akılla yargılamaya çalışmak, oradaki kader bağını yani ontolojik tecessüsü göz ardı etmenin yanılşmalarıyla ıralanır. Böylesi yargılamalar şiirin özündeki biricikliğin kühüne varamamış bir yüzeysellik, genellikle de ideolojik taassuplarla maluldürler. Buysa şiirin en ayırt edici hakikati olan trajîğin es geçilmesi, mahiyetinin anlaşılamaması demektir.

Şair ne toplum ne de siyaset meseleleri konusunda göreve çağrılmaz. Tavır elbette beklenir ama doğrudan göreve çağrılmaz. Görev çağrısı harici beklentilerle muhtevi olduğundan şairin kaderine ve özgürlüğüne belli bir müdahale anlamı taşır. Oysa şair, beklentileri cevaplamak yerine dünyayı kendi kaderiyle istimleyecek, bunun için gerekirse dünyanın akışına ve beklentilerin içeriğine ters bir yola doğru pekâlâ girebilecektir. Girmelidir.

Dünya, şairin kaderini hiç mi hiç tınmayabilir; ne gam! Bu durum şairin bir talihsizliği olabileceği gibi dünyanın talihsizliği de olabilir. İkisi arasında illa ki bir haklılık değerlendirmesi yapmamız gerekmez. Şair için eni konu önemli olan özgürlüğünü sahici bir kaderden yana kullanmaktır. Onun insanlığa ve dünyaya karşı sorumluluğu bu kaderle tayin edilmiştir. Gerisi büyük ölçüde teferruattan ibaret kalacaktır.